

### O DIPLOMATIJI „DRUGE JUGOSLAVIJE“

Živojin Jazić: *Moj pogled na diplomatiju (1957–2005)*, Čigoja štampa i Nevenka Jazić, Beograd, 2011, 242 str.

Još nenapisana istorija diplomatije tzv. „druge Jugoslavije“ teško bi mogla da zaobiđe dr Živojina Jazića, Beograđanina iz Osijeka koji je više od pola veka pripadao najužem krugu elitnih jugoslovenskih diplomata. Svi oni koji su ga poznavali ili radili s njim znaju da je reč o sjajnom profesionalcu širokih pogleda i odličnog akademskog obrazovanja koji je bio svedok najznačajnijih diplomatskih zbivanja u svetu u periodu Hladnog rata. Jazić je bio redak primer i kombinacija uspešnog diplomate i dobrog poznavaoca procesa u međunarodnim odnosima, izvrsnog diplomatskog „zanatlije“ i pronicljivog analitičara kakvih danas, barem kod nas, gotovo da više i nema.

Rođen 1927. godine u Osijeku, gde je pohađao osnovnu školu i gimnaziju, Jazić je završio Pravni fakultet u Zagrebu. Sklon nauci i analitičkom radu svoju radnu karijeru počeo je u naučnim institutima – najpre u Institutu društvenih nauka, a zatim u tadašnjem rasadniku diplomatskih kadrova, beogradskom Institutu za međunarodnu politiku i privredu. Jedno vreme proveo je na studijskom usavršavanju u Sarbrikeni u institutu koji se bavio proučavanjem nastajuće evropske integracije, da bi, koristeći ova iskustva, kasnije uspešno doktorirao na pitanjima međunarodnopravnog utemeljenja Evropske zajednice. Njegova diplomatska karijera počinje 1957. godine kada kao tridesetogodišnjak ulazi u tadašnji Državni sekretarijat za inostrane poslove gde je ostao do penzionisanja 1992. godine. Mesto njegove prve diplomatske službe je bio London posle koje je, afirmišući se kao sposoban profesionalac, dobio mesto zamenika šefa misije SFRJ pri Organizaciji Ujedinjenih nacija. U ministarstvu spoljnih poslova obavljao je, kasnije, i dužnost načelnika Uprave za međunarodne organizacije (UMO) i pomoćnika ministra za multilateralnu diplomatiju što je bila potvrda njegove specijalizacije za problematiku UN i tada aktuelnu politiku nesvrstanosti. Kao diplomatski predstavnik SFRJ učestvovao je u radu i organizaciji svih konferencija na vrhu nesvrstanih zemalja osim, sticajem okolnosti, poslednje održane u Beogradu 1989. godine. Jedno vreme (1983–1985) Jazić je obavljao i dužnost spoljnopolitičkog savetnika šefa države, predsednika Predsedništva SFRJ, što je bila funkcija koja se poveravala samo najafirmisanim diplomatama. Pečat njegovoj diplomatskoj karijeri dala su službovanja na položaju ambasadora u dvema izuzetno zanimljivim zemljama: Indiji i Kubi o kojima Jazić iscrpno piše u svojim zapisima.

Rukopis koji je pred čitaocima nudi obilje zanimljivih zapažanja, ne samo o neposrednim iskustvima i događajima iz diplomatske prakse autora već i o diplomatskoj profesiji kao specifičnom i javnosti uvek interesantnom i intrigantnom zanimanju. Njegovi pogledi na funkciju diplomatije u sprovođenju spoljne politike zemlje i, iznad svega, jedan realističan pogled na njene stvarne mogućnosti čine značajan ne samo stručni već i teorijsko-akademski doprinos razumevanju ove delatnosti. Iako autor skromno navodi da je pristupajući pisanju bio svestan da nije u mogućnosti da ponudi neka nova, velika otkrića o diplomatskom radu ili o „zakulisnom“ delovanju diplomatije koji ne bi bili barem u osnovi poznati, njegova uopštavanja su inteligentna i egzaktna i zasigurno mogu da posluže kao dobar izvor znanja za mlađe diplomatske naraštaje. U Jazićevom shvatanju diplomatije provejava potreba za njenom etičnošću što nije sasvim u skladu sa popularnim predstavama o diplomatiji kao delatnosti u kojoj je laž dozvoljeno pa i poželjno sredstvo. Naglašava da je u diplomatskoj komunikaciji važno biti verodostojan i ne potcenjivati partnere koji najčešće i znaju pravu istinu. Primer sa Gromikovim laganjem Kenediju (kada je negirao da su Sovjeti instalirali rakete na Kubi iako je morao da zna da SAD imaju tehničkih i obaveštajnih mogućnosti da rakete otkriju) kao i De Golovim drugačijim pristupom (kada je američkom ambasadoru poverovao na reč u vezi sa istim pitanjem sa primedbom da su SAD suviše velika sila i ozbiljan partner da bi svoje saveznike zavaravao), ilustruju i Jazićev pristup diplomatiji.

Iako koncipiran kao zbir fragmenata o iskustvima iz diplomatske službe, sa posebnim naglaskom na diplomatiju velikih sila u Hladnom ratu i u Ujedinjenim nacijama kao i na politiku nesvrstanosti kojima se Jazić profesionalno uglavnom i bavio, rukopis vrvi od raznovrsnih dobrih zapažanja koja se uobličavaju u jedan celovit pogled na mesto i ulogu diplomatije u jednoj realnosti kakva je bio posleratni hladnoratovski svet i u jednom unutrašnjepolitičkom ambijentu kakva je bila jednopartijska i Titovom ličnom vlašću obeležena spoljna politika „druge Jugoslavije“. Pri svemu tome, Jazić se legitimiše kao lojalni predstavnik države koju predstavlja kome, međutim, nisu strani određeni otklon pa i blaga ironija u odnosu na one pojave u diplomatiji SFRJ koje su stajale na putu njenoj još većoj uspešnosti i zanatskoj usavršenosti. Uglavnom neposredno ali katkada i između redova, čitalac će prepoznati u autoru jednog diplomatu koji pronicljivo posmatra svet oko sebe i kreira pogled na diplomatiju koja treba da služi unapređenju demokratskih vrednosti pa i onome što se danas podrazumeva pod „evropeizacijom“ vlastite države i, posebno, njene spoljne politike. Autorov „liberalni“ pogled na diplomatiju dopunjen je njegovim izrazito antinacionalističkim stavovima u delovima knjige u kojima se govori o diplomatiji uoči i u toku raspada druge Jugoslavije.

Čitalac koji dobro poznaje vreme i mesto Jazićevog diplomatskog rada teško će se oteti utisku o izvesnoj uzdržanosti autora da „kaže sve što zna“ i što je doživeo. Takav utisak će, još više, steći oni, njegove kolege i prijatelji, koji su ga bliže poznavali i kojima je neposredno pričao o iskustvima iz svoje diplomatske prakse. Naime, ono što daje osnovni ton Jazićevim zapisima je izuzetna profesionalna korektnost i želja da izbegne jače kritičke ili čak

negative ocene pojedinih ljudi i događaja. Njegova skromnost i ta, već pomenuta sklonost ka profesionalnoj korektnosti, sprečili su ga da sa više nijansiranja govori o likovima posleratnih ministara inostranih poslova počev od Koče Popovića, već samo da, kako kaže, „fragmentarno iznese“ kako ih je doživljavao ili procenjivao bez ambicije da ponudi i čvršće sudove o njima. Možda će čitaoci zbog takve autorove skromnosti ostati uskraćeni za neke zanimljive epizode u jugoslovenskoj spoljnoj politici u kojima je i on imao značajnog udela kakva je, na primer, bila ona u kojoj je kao otpravnik šefa misije u UN 1968. godine ostavljen – u strahu i odbijanju njegovih nadređenih da iznesu jasan stav o sovjetskoj agresiji na Čehoslovačku – da samostalno osmisli izlaganje na zasedanju Generalne skupštine o tom pitanju, a bez blagovremene instrukcije iz Beograda koji je tada još oklevao. Ova primedba na autorovu nedovoljnu egocentričnost ne umanjuje, međutim, vrednost njegovih zapisa već, naprotiv, još više potvrđuje ozbiljnost i verodostojnost njegovih kazivanja.

Posebno su interesantni delovi Jazićeve knjige u kojima opisuje svoja službovanja u Indiji i na Kubi. Njegova analiza Indije koja danas izrasta u ekonomsku supersilu, uprkos ogromnim socijalno-ekonomskim neravninomernostima i regionalnim razlikama slikovito i analitički duboko objašnjava gotovo čudesnu pojavu: opstanak visokih standarda demokratije u jednoj zemlji u kojoj se religiozne, lingvističke, kastinske i druge barijere ne smanjuju ali i u kojoj je ukorenjeno stanovište svih elita da samo demokratija, sekularizam i ravnopravnost, uz pravedniju raspodelu i stalno smanjivanje siromaštva, mogu da unaprede nacionalnu koheziju. Jazićevi opisi i analiza Kube takođe na studiozan način objašnjavaju sve najvažnije aspekte razvoja ove zemlje: od harizme Fidela Kastroa i spremnosti stanovništva da trpi razne oskudice i deficit demokratije do prognoza o, još uvek neizvesnom, budućem razvoju ove živopisne karipske države i njenom otvaranju prema svetu. Ona, prema Jazićevim utiscima, ide u pravcu sličnom kineskom modelu, u kome ekonomija preuzima kapitalistička obeležja i razvija privatnu inicijativu, ali uz zadržavanje nepluralističkog političkog sistema i državnog monopola.

Jazićeve zapise obeležava svež i ležeran stil. Njegovo izlaganje najsloženijih političkih problema savremenog sveta i svetske diplomatije protkano je interesantnim, duhovitim i smešno-tužnim pričicama o pojedinačnim sudbinama i „gafovima“, o susretima sa istaknutim ličnostima izvan sveta diplomatije, o lošim procenama, preteranim ambicijama i suparništva unutar diplomatskog aparata. Sve to joj daje jednu neuobičajenu živopisnost i „pitkost“ zbog čega će bez sumnje izazvati interes ne samo stručne i političke, već i šire čitalačke javnosti. Njen najveći doprinos biće, međutim, u tome što će biti otrgnuta od zaborava kvalitetna zapažanja jednog od najuglednijih jugoslovenskih posleratnih diplomata čiji se život ugasio pre nešto više od dve godine. Van sumnje je da je Jazićev „*Moj pogled na diplomatiju – 1957–2005*“ knjiga koju bi ozbiljna istoriografija morala uzeti u obzir prilikom pisanja celovite istorije diplomatije SFRJ.